

[illegible]

Call No..... ۱۹۱۹ ع ۳۰۶ ص ۱۲ ص

Date.....

Account No. 54622

J. & K. UNIVERSITY LIBRARY

This book should be returned on or before the last stamped above. An overdue charges of 6 nP. will be levied for each day. The book is kept beyond that day.

P1

ک ۱۱ پ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله والمنة

که این رساله فیض مقاله نامه جدید نسخه مفید مجموعه رضا خانم

مسمی به

سندنامه کاظم

منظومه

شاعر باکمال ناظم بهیال عالم المعی فیاض لوزعی جامع الحاسن و المکارم اعنی
جناب مولانا مولوی ابوناظم محمد کاظم صناسر ابی بنی
مدرس بی ایل نانی اسکول سرگنج ضلع پانیپت (بنگال)

حسب فرمایش جناب مصنف علام
مرفع تائیل

در بیان فضیلت و مناقب مولانا کاظم صناسر ابی بنی

ج
۱۲۲

فہرست مضامین کتاب پندنامہ کاظم سراہی

نمبر	مضمون	صفحہ
۱	ویباچہ۔ وجہ تالیف رسالہ وغیرہ	۲۰
۲	حمد خدائے تعالیٰ	۶
۳	نعت سرور کائنات علیہ السلام والصلوات	۹
۴	مناقب اصحاب کبار و آل اطہار	۱۰
۵	عرض وزاری بدرگاہ باری	۱۴
۶	بیان فضائل علم دین و عالمان و ترغیب ملک و قوم در طلب و تعلیم آن۔	۱۶
۷	بیان نجات و استقامت در طلب علم و تشویق در بردباری علم۔	۲۲
۸	بیان تعلیم انگریزی و فنون مہربانی	۲۳
۹	بیان تمیز و آداب و تہذیب طلب	۲۴
۱۰	بیان خدمت استاد و پیرو دیگر بزرگان و دستگیر	۲۶
۱۱	بیان خدمت مادر و پدر	۳۰
۱۲	بیان خصائل ضروریہ برائے طلبہ	۳۳
۱۳	بیان احتراز از شکایت و حقارت استاد فیض بنیاد	۳۸
۱۴	بیان احوال ناظم	۳۹
۱۵	بیان عذر و التماس ناظم بختم تالیف پندنامہ کاظم	۴۱
۱۶	بیان تاریخ ختم تالیف	۴۳
۱۷	بیان تاریخ طبع و خاتمہ کتاب	۴۴
۱۸	بیان تقریبات علمائے گرامی و آرائے شعرائے نامی	۴۴

لله الحمد والمنة

کہ این رسالہ عجاۃ فیض مقالہ نامہ جدیدہ نسخہ مفیدہ مجموعہ نصائح نامہ

پند نامہ کاظم

شاعر باکمال ناظم بہمال عالم الملی فاضل لونی جامع الحاسن الکلام اغنی
حضرت مولانا مولوی ابوناظم محمد کاظم صاحب سراج گنجی مدرس بی ایل
ہائی انگلش اسکول واقع سراج گنج افضل پانہ (نیگال) سابق
مدرس اول مدرسہ شہزاد پور و جوالی وغیرہا حسب فرمایش خلیف
مصنف علامہ
مطبوعہ شمس الالوار پریس میرٹھ میں چھپا

هو المعين وبه نستعين

Allama Iqbal Library

56577

رسالہ

بیان وجہ تالیف رسالہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

سبحان الذی اخرج الانسان من عرصة العدم والکتان علی حُصْفِ اَدْرَاکِ
 والعرفان ورجی علی جمیع الحیوان والجان - والنطق له اللسان - بافصح
 البیان واوضح التبیان - وقدّره علی الفعل والامکان - ومیزه بالعلم
 والعقل والعرفان - والصلوة والسلام الاثنان - من الملائک المنان - علی
 الرسول المبعوث الی الارض والجان من اذل الدور الی آخر الزمان
 النبی المعصوم الملقب بصاحب القرقان - الشفیع المشفع بحضرة الرحمن -
 للاسم المستغرقین فی بحر الاثم والعصیان - والعدا والطغیان -
 وعلی اله واصحابه الجلیل الشان - الی یوم النور والامان - ووضع المیزان

و نشر الادبیات

اما بعد عاصی سراپا معاصی خادم متعلین خاکپائے معلین و مدرسین احقر و آثم
 ابوناظم محمد کاظم غفرلہ و لوالدیہ الجرائم المدعو بکاظم الدین ابن منشی محمد جب علی ابن
 منشی محمد وزیر علی المرحومان اعطاهما الہ الغفران من الذنب والعصیان و ادخلہما فی
 وسط الجنان قدیم متوطن موضع رانی پورہ متصل ہل کوچی ضلع پابنہ فی الحال
 مشکن شہر سراج گنج میگوید کہ این حقیر پیر تقصیر گرفتار گردش چرخ پیر حیدرے مدرسہ
 واقعہ قصبہ شہر اوپور صیانت عن الفتن والشروع متعلقہ ضلع پابنہ از مضافات بنگالہ
 بدرجہ مدرس اول مشرف و ممتاز بود چون این مدرسہ را (بوجہ حصول طاعتی اعلیٰ و
 بدستگیری مشغلہ اولیٰ بترقی تنخواہ دربی ایل ہائی انگلش اسکول واقع شہر سراج گنج
 ضلع پابنہ کہ قریب مشکن است) وداع کرد و رخت رنگی ہر بیت ہمہ متعلیان و معلمان طالبان
 و مدرسان مدرسہ مذکور اصرار بسیار و استدعای بے شمار نمودند کہ مرا ایشان چند نصائح
 کن و دعا غی مواعظ و ہم ہر چند قابلیت و لیاقت و عطا گوئی ندارم و سزاوار دادن پند
 و نصائح نیستم کما فی المثنوی المعنوی وغیرہ

ہر یکے ناصح برائے دیگران ناصح خود یافتہ کم در جہان
 و عطا گوئی خود نیاری در عمل چشم پوشی بہچو شیطان و غل
 تا ہم بنا بر اصرار ایشان و بمضمون "الدین النصیحتہ" سطرے چند فائدہ مند
 از احادیث و قرآن و اقوال بزرگان فراہم نمود و آنچه بر خاطر فاتر از جانب خدائے
 ناصر و ساتر وارد گشتہ بسک نظم در آورد و نام این رسالہ "پند نامہ کاظم"
 نہاد و ہم پس این آخری نصیحت بطور خستی و صیت است جمیع طلبہ مدرسہ مذکور را

بالخصوص و دیگران را بالعموم شتمل بر شرف و فضائل علم دین و عالمان و ترغیب
و تحریر ملک و قوم در طلب و تعلیم آن پس اسے طالبان علوم و بیٹی ضروریہ و
جویندگان تعلیمات شرعیہ آخریہ این مقالہ عجالہ را بخوانید و نیکو بدانید و پسند و
نصائح مندرجہ رسالہ ہذا بعجل آرید و کار بند گردید تا در دنیا و عقبی فایز المرام و کامیاب
شوید و بندہ را نیز ہدایے خیر یاد و شاد نماید اگرچہ خود را بفحوائی "من صنت فقد استہدوت"
نشانہ تیرہاے ملامت و خدنگہاے سرزنش و غرامت ساختہ ام و ہدف بہم طعن
و تشنیع گردانیدہ ام اما مامول از ناظران خطا پوش و مسئول از طالبان عطا
کوشش آنکہ اگر از لغزش و مزلہ قلم و قلت و رایت و فہم در نظم قصورے و در رقم
فتورے واقع شود نظر بر معنی "الا انسان مرکب من الخطاء والنسیان" داشتہ
بذیل عفو و کرم بپوشند و بمضمون "والعذر عند کرام الناس مقبول" معاف و معذور
دارند و بر قول "خذا صفا و دع ما کدر" کار بندند و حتی المقدور در اصلاح و
تصحیح کوشند - من نہ شاعر م - نہ زبان آور م - نہ از قافیہ آگاہ م - نہ سوئی ردیف
راہم - نہ از علم و فن خبرے دارم - نہ با وزن و بحرے سروکار م نہ عروض دہم
نہ تقطیع خوانم - نہ اعتراض بر من شود نہ سوائے - نہ جوابے از من آید نہ مقالے
مدعی شاعری نیم - بل معترف بقصور م - نہ لایہ دارم نہ بضاعتے - نہ سودے نہ تجارتے
از بے زرچہ ساز نہ از بے پرچہ پرواز - پرو بال شکستہ - و از بند سوال و جواب
رستہ - ۵

(کاظم سراج گنجی)

چو دانی زین نصیحت نامہ حرفے

دلت اسے آنکہ عالی گشت ظرفے

کنی از لطیف خود عفو و عطاے

نگاہت گریفتہ بر خطاے

ز عین عاطفت این چشم دارم بکس آہو نگیرد شیر مردان طمع دارم ز ناشر ہم ز ناظم	کہ پوشی چشم از عیبی کہ آرم کہ از نسیان نباشد پاک انسان ز حق خواہند رحمت بہر کاظم
--	--

قالاں اذہب الی مقصودی الخیطر - متوکل علی اللہ القدیر - فانہ ولی
التوفیق خیر رفیق ولہ الجدید - حسبنا اللہ ونعم الوکیل ونعم المولیٰ ونعم النصیر -
الراحم بندہ آثم ابو ناظم محمد کاظم غفرلہ الجرائم
سراج گنجی مدرس اول شہزاد پورہ

مورخہ چہارم ماہ نومبر روز دوشنبہ ۱۲۱۹ھ
مطابق قمری ماہ ذی القعدۃ ۱۳۳۰ھ ہجری نبوی علیہ الصلوٰۃ والسلام
من اللہ القوی - ۱۲ -

اللهم يسر لنا أمورنا مع الراحة لقلوبنا وأبداننا
والسلامة والعافية في ديننا ودنيانا وكن لنا صاحباً
في سفرنا وحضرنا وخليفة في هملنا وأطمس علي وجوه
أعدائنا وامسحهم على مكائهم - رب اشرح لي صدر
وسير لي أمري واحلل عقدة من لساني فقهموا أقوال
- رب يسر ولا تعسر وبقم بالخيره -

بسم الله الرحمن الرحيم

تاج عنوان حمید رب العالمین
آنکہ پیدا کرد افلاک و زمین

از شر و نفس و شیطان رحیم
کو ست خالق بی سہم و بی ندیم
اے تویی زندہ کن عظیم رحیم
انت رزاق لدی روح الوری

در پناہ خویشم آوے کریم
میکم آغازان نام قدیم
اے خدائے صاحب عرش ^{عظیم} برین
انت خلاق الشریا و الشرعی

بجز مفسد مندرجہ است کہ فاعلاتن فاعلن باشد و گاہے مقصور آید یعنی بجائے فاعلن فاعلاتن میشود
۱۲ اشارہ است بہ اعوذ باللہ من الشیطان الرجیم ۱۲ منہ ۱۲ اشارہ است بہ بسم اللہ الرحمن الرحیم ۱۲ منہ ۱۲ اشارہ است بہ شریا بمعنی
پروین و آن شش ستارہ است بر آسمان کہ باہم متصل باشد ۱۲ منہ ۱۲ خاک نمناک و زیر زمین ۱۲ منہ

أَنْتَ مُوَكَّلِي وَلِيِّ مَا لِي
أَنْتَ فَاتِحُ حَفِيفِ نَاصِرٍ
أَنْتَ مُحْكِمُ أَنْتَ مُبْدِي قَاضٍ
أَنْتَ حَقُّ أَنْتَ حَيُّ رَافِعُ
أَنْتَ مُغْنِي أَنْتَ بَارِ مُقْضِي
أَنْتَ قُدُّوسٌ قَدِيرٌ لَا يُزَالُ
أَنْتَ رَحْمَنٌ لَنَا يَا ذَا الْمُنِّ
أَنْتَ شَافٍ أَنْتَ عَافٍ لِلَّهِ نَامُ
أَنْتَ قَاضٍ أَنْتَ كَافٍ فِي الْأُمُورِ

حمد باشد مر خدا را و مبدی
ذات او فارغ از نقص و ضرر
اے اله مطلق اے بے نیاز
بر عناصر قادر مطلق تویی
کرده تعمیر کاخ شش جهات
از دو حرف کاف و نون این گنج گنج
خلق و تکوین بی وساطت کرده
ایک هستی پاک از کفو و مثال

أَنْتَ مُجِي أَنْتَ حَيُّ مَا لِي
أَنْتَ عَلَّامٌ سَمِيعٌ نَاصِرٌ
أَنْتَ بَاقٍ أَنْتَ هَادٍ خَافِضٌ
أَنْتَ بَرٌّ أَنْتَ خَيْرٌ نَافِعٌ
أَنْتَ وَالٍ أَنْتَ عَالٍ مُبِطِنٌ
أَنْتَ سُبُّوحٌ نَصِيرٌ ذُو الْجَلَالِ
أَنْتَ تَسْكِينُ الْبَرَّ يَا ذَا الْمُنِّ
أَنْتَ دَفَاعُ الْبِلَاءِ يَا وَاسِعُ
أَنْتَ رَبِّي أَنْتَ حَسْبِي فِي الْخَطَرِ

آنکه پدید اگر از مخلوق از عدم
کرده از کن هر دو کون را جلوه گر
بیکیس و بے چارگان اچاره ساز
موجد و هر حق بر حق تویی
کو ممکن جز تو بهر کائنات
کرده موجود از کتم نهان
جمع ترکیب و بساط کرده
وی تویی بی ضد و بی جنس و مثال

کما قال الله تعالى و اذا قضى امرنا نقول لكن فيكون ۱۲ منه ۱۱ روبرو هربان است آنکه میگویند که دهر ازلی و ابدی است
کسی موجد و خالق ان نیست ۱۲ منه ۱۱ یعنی عناصر را بعد از بساط اند چون با ترکیب آنها جمع کردی یعنی بسط را مرکب ساختی
دران حاجت با وسایل و آلات داشتی چنانکه انسان در ترکیب ایشان محتاج آلات و بساط اند ۱۲ منه ۱۱ اشاره بسوره
اخلاص ۱۳ منه ۱۱

تو مجیدی تو حمیدی تو صمد
نی ترا دختر نه امّ و نی پدر
نی ترا باشد معین و نی نصیر
نی ترا باشد ز کس امید و بیم
از صفات خلق ذات تو بری
ذات پاک تو قدیم و قائم است
تا ابد سلطانی تو مستقل
ما سوایت جمله بپذیرد فنا
هم توئی معبود بهر انس و جان
مر ترا لائق بود کبر و منی
قطر با از ابر جودت آبدار
بهر و صفت اے خدای بجز و بر
و شجرهای زمین خامه شود
و زلب در حمد تو ریزد گهر
هم نویسد آن همه تا یوم دیں
بحر چون یک قطره ناید در شمار
ترک کردم پس همه قیل و مقال

لم یلد لم یولد الله الا حد
زوجه باشد فی ترا هم فی لیسر
نی ترا باشد وزیر و نی مشیر
فارغی از درد و تیمسار و حکیم
ز آنکه از جمله خلایق ^{بیمار پرسی ۱۲} برتر می
دولت تو بے زوال و دائم است
نی در ان نقصانے ایدنی خل
جز تو نے بر ما و من فرمان روا
جمله عالم بر درت سجده کنان
انت خلّاتی و رزاق و غنی
دّر با از مهر مهرت تا بدار
گر مداد آید ز دریا ^{کتاب ۱۲} سر بسر
صفحه های آسمان نامه شود
هر ملک هر حور هر جن و بشر
از هزاران یک نباشد بالیقین
از صنیع خویش گرد و شر مسار
نعت پیغمبر نویسم حسب حال

۱۵ از ما دین مراد مخلوقات

است ۱۲ منه ۱۵ کما قال الله تعالی الم ترون الله سبحانه من فی السموات ومن فی الارض
والشمس والقمر والنجوم والجمال والشجر والاداب وکثیر من الناس ۱۲ منه ۱۵ اشاره است بآنکه شریف قل لکان البحر مداد الکلمات
منه ۱۵ یعنی چون بمقابل بحر عظیم و دریای عظیم یک قطره هیچ قدر و حقیقت ندارد و پس حمدشای
پند و نگار و ضائع بے انبار و یار که بمنزل بحر است زخار و دریاست نا پیدا کنایه از شایسته و خوالی شایع بے مقدار چه قدر

منه ۱۲ کما قال الله تعالی الم ترون الله سبحانه من فی السموات ومن فی الارض

آنکہ در قرآن نسبت و صفتش یا وسین
و آنکہ دالتش ^(نون غنة) رحمة للعالمین

اند کے خواہم شنائے مصطفیٰ
تافت افلاک وزمین از نور آن
مقتدا و خاتم پیغمبران
در میان انبیاء اولیا
از پئے بخشش ہمہ محتاج او
بحر فضل و صاحب خلق عظیم
رحمت ایزد بود ہر گام او
در صفوت اصفیا صفہ نشین
مقدمش زیب مکان و ہم ملکین
نور شمع مجلس پیغمبری
منزل وحی و ورود جبرئیل
در دہند و مونس روح و روان
عادل کل بے عدیل و بی مثل
شرع او نسخا شرع باطلین

بعد حمد خالق ارض و سما
من چہ گویم نعت احمد از زبان
باعث ہدی ہدای انس و جان
خاص محبوب خدائے کبریا
در فضائے نہ فلک معراج او
مصدر فیضان و الطاف عظیم
حامد و محمود احمد نام او
از خمیرش شد مکرم ما و وطن
بعثت او رحمت حق بر زمین
سرور صدر عکاو برتری
عاشق و معشوق دادار جلیل
شافع غمخوار ہر امتان
ساقی کوثر ملک سلسبیل
دین او نزد خدا افضل ترین

۱۵۰ کہا قال اللہ تعالیٰ فی شانہ علیہ السلام و انک لعلی خلق عظیم ۱۲ منہ ۱۵۰ اشارہ است بآیہ شریفہ و ما
ارسلناک الا رحمة للعالمین ۱۳ اشارہ است بسورہ کوثر ۱۲ منہ

از طفیل او خدا کرده عیان
 گریب و دے ہا دے آخر زمان
 گریبا و دے چراغ آن نامدار
 گریبا دے حق و را جہل الملتین^{۱۵}
 نامدے گراں رسول بے نظر
 غیر ذات آن شفیع المذنبین
 آفریدہ حق و را از بہر آن
 بود او در کاخ دین کرسی نشین
 خود خدا شد و اصف خلق نکو
 از ہوس در لغت چو لہ اتم نفس
 یارب از من صد درود و سلام
 یہ کہ سازم جان خود قربان او

ملت اسلام را برگزین فکان
 کی اشاعت یافتے دین در جہان
 تیرہ بودے محبوب روی بہار
 دین ما محکم نبودے این چنین
 عاصیان را کس نبودے دشگیر
 نیست پشتے و نپاسے بر زمین
 تا نہد مرہم بر خیم خستگان
 بدہنوز آدم میان آب و طین
 آمدہ یاسین و طہ و صفا^{۱۲}
 در ثنائش نص قرآنست و بس
 بروے و برآل و انذاجش مدام
 پین گویم مدحت یاران او

در مدیح چار یارب اصف

چار رکن کاخ شرع مصطفیٰ

جملہ اصحابند مقبول خدا
 در کلام خود اے دو جہان

پیشوائے راہ دین کبریا
 خیر امت گفت شان با عز و شان

۱۵ رین مضبوط و استوار مراد از ان قرآن شریف است ۱۲ منہ ۱۵ اشارہ است بحديث

کما قال النبی علیہ السلام کنت نبیا و آدم بین السماء و الطین ۱۲

۱۵ اشارہ است بایہ کہیمہ کنتم خیر امتہ اخیرت للناس تا مرون بالمعروف و تنہون عن المنکر
 و تو مثنون باللہ ۱۲

در کلام اللہ بجائے دیگر است
گفت پیغمبر کہ اصحابی ^{۱۱} نجوم
بر ہمہ چو لایم از من سنت است
دات بوبکر از صحابہ برتر است
در زمان ابتلاء او یار بود
آن عمر گز بہر دین حصن حصین
وحی اکثر از خدائے بحر و بر
حضرت عثمان با شرم و حیا
بودہ آن محبوب رب المشرقین
عارف و زاہد علی رضی اللہ عنہ
حیدر کسار و ہم زوج بتول
چار اصحاب بند یاران بنی
مثل پروانہ بہ پیغمبر فدا
الغرض چار اند اصحاب کبار
معدن رشد و ہدایت این چہار
ہر چہار اسلام را پشت و پناہ

و لتکن منکم کہ شان را در خور است
در علوم و در فنون و در فہوم
سنت شان بچنین بر امت است
دین احمد را از و کتر و فرہ است
ثانی دشمنین اذہما فی الغار بود
پیشوائے عادلین و قاہرین
یافتے انزال بر رائے عمر
حسرو اورنگ اقلیم سخا
شور و دود ختر خد الحسین
صہر سردار رسل شیر خدا
نیز بود او ابن عم آن رسول
از دل و جان دوستان بنی
جان نثار و غمگسار با صفا
حامی دین نبی با وقار
مخزن پند و درایت این چہار
رہمائے خلق و منظور آلہ

۱۱ اشارہ بایہ شریف و لتکن منکم امہ یدعون الی الخ و یامرون بالمعروف و ینہون عن المنکر ۱۲ اشارہ
اشارہ است بحديث صحابی کا نجوم نبایم اقتدیم ۱۲ و ایضا قال علیہ السلام مثل صحابی مثل النجوم
من اقتدی بشیئ منہ اھتدی مشکوٰۃ ۱۱ اشارہ بحديث علیکم بنی و بنت الخلفاء الی الراشدین المہدیین ۱۲ مشکوٰۃ
محمد کاظم سراج گنجی - ۱۲ در کتاب مذکور است کہ آیت پر دہ و غیرہ کل بیت آیات شریفہ موافق رائے
حضرت عمر فاروق نازل شدہ است ۱۲ منہ فہ چہار مذکور است حضرت عثمان غنی را دو دیگر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

بہر پیغمبر ندیم و ہم مرشیر
 ہر خلیفہ بود ز ایشان مقتدر
 آفتاب نصفت و بدر کمال
 صاحب سیف و قلم با عز و جاہ
 کانِ حلم و مرجع صدق و صفا
 دین حق ز ایشان گرفتہ انتظام
 ہست آل مصطفیٰ کشتی نوح
 جملہ اصحاب نبی قدسی صفات
 تابع شان تابع حکم جفی
 گزینی خواہی نجات اخروی

ہم غنی بودند و ہم حق رافقہ
 سیم و زرشان چون سفال اندر نظر
 والہ عشق رسول ذوالجلال
 مامن دین و ہدے بی اشتباہ
 منظر علم و عمل صبح و شام
 شد خلافت ختم بر شان لا کلام
 گر شوی راکب بران یا بی فتوح
 الفت شان بہر ما وجہ نجات
 خادم شان خادم پاک صفی
 جملہ راکن از دل جان پیروی

۱۵ یعنی سیم و زرشان چون سفال بے قدر و حقیقت بود ۱۲ محمد کاظم سراج گنجی
 ۱۵ کافی الحدیث عن ابی ذرانیہ قال و ہو آخذ بباب الکعبۃ سمعت النبی صلی اللہ علیہ وسلم الا ان مثل
 اهل بیتي فيكم مثل سفينة نوح من ركبها نجا ومن تخلف عنها هلك رواه احمد كذا في المشكوة وتوضيحه ان بهم
 والفتن سبب النجاة والخلاص فمنا من العذاب الاليم ومخالفتهم وسبهم والبغض معهم موجب النجاة و
 النفرة من الله العليم فمن دخل في تلك السفينة بالمحبة والالفة والهداية بنجوم
 الصحابة تجامع الناجين ومن تخلف عنها ولم يدخل فيها هلك مع السالكين و
 اما من دخلها ولكن لم يهتد بنجوم الصحابة فقد ضل وغوى ودفع في ظلمات
 ليس بخارج منها وليؤيد هذا ما أخرجه احمد بطريق آخر قال قال عليه السلام
 النجوم امان لاهل السما فاذ وضعت النجوم ذهب اهل السما واهل بيتي امان
 لاهل الارض فاذا ذهب اهل بيتي ذهب اهل الارض ۱۲ هذا التوضيح ما خذ من
 حاشية المشكوة مختصراً ۱۲

حُبِّ شان حُبِّ نبی پاک دان
 گرترا باشد بالیشان دوستی
 بایکے گر بغض میدارد شقی
 از یکے باشد کسے گر بد گمان
 از تعصب دور باش ای لولؤ الفضول
 از تعصب ہر کرا شد لطف بہ
 گرتو خواہی شرح اشعار مرا
 در صحاح ستہ کن فہم حدیث
 ہم نگہ کن در کتاب آن فرید
 یعنی شیخ فرید الدین عطار ۱۲

بغض شان بغض شد لولاک دان
 جنتی باشی یقیناً جنتی
 دوزخی باشد بلا شک دوزخی
 گرد آن مردود خلاق جہان
 ورنہ بر تو قہر حق یا بد نزول
 گشت اوسط رو در گاہ صمد
 لہول و لبط و صدق گفتار مرا
 ہر کہ رو تا بد از ان گرد و خبیث
 منطق الطیر ست نام آن پدید

۱۵ کمانی الحدیث عن عبد اللہ بن مغفل قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اللہ فی صحابی اللہ اللہ فی صحابی لا تتخذوہم غرض من بعدی فمن ابہم فبجی ابہم ومن الغضبہم فببغضی الغضبہم اذا ہم فقد اذانی ومن اذانی فقد اذی اللہ ومن اذی اللہ فبوشک ان یاخذہ رواہ الترمذی ۱۲ والیضا حدیث آخر عن ابن عمر رضی اللہ عنہما قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا راہتم الذین یسبون صحابی فقولوا لغتہ اللہ علی شہرکم رواہ الترمذی ۱۲ والیضا قال علیہ السلام اگر موائ صحابی فانہم خیارکم تم الذین یلوہم تم الذین یلوہم تم لیطہر الکذب رواہ مسلم ۱۲ والیضا قال علیہ السلام لا تسبوا صحابی فلو ان احدکم ان الفق مثل احد ذہبا ما بلغ مد احدہم ولا نصفہ مشکوۃ والیضا عن ابن عمر رضی اللہ عنہما قال کنا فی زمن النبی صلی اللہ علیہ وسلم لا نجد بابی بکر احد ثم عمر ثم عثمان ثم ترک صحاب النبی صلعم لا نقاضل بہنہم رواہ البخاری وفی روایت لابی داؤد قال کنا نقول رسول اللہ صلعم فضل منہ النبی صلعم بعدہ ابوبکر ثم عمر فی الیواقیت عن الشیخ اعلم انہ لیس فی امۃ محمد صلعم من ابی بکر غیر عیسیٰ ۱۲ وسوا ذلک احادیث صحیحہ کثیرۃ فی مناقبہم ووجو الکف والاحترار عن السب والطعن والبغض فیہم فمن یرید زیادۃ التنبیہ والطول فلیرجع الی الکتب المملوۃ من احادیث الرسول ۱۲ منہ ۱۵ یعنی بیان احترار تعصب و بغض سب و در شان صحابہ کرام و آل عظام و کتب احادیث کہ مشہور صحاح ستہ یعنی بخاری و مسلم و ابوداؤد و ترمذی - نسائی - ابن ماجہ - است ہا معان نظر مایہ کرد و نیز در کتاب تنویر منطق الطیر کہ از تصانیف حضرت مولانا شیخ فرید الدین عطار ۱۲ است بنظر الصاف و چشم اسعاف مطالعہ و معاینہ باید نمود کہ در آن بالتفصیل

در پس ختم مدیح چار یار
از پئے خوف طوالت در کتاب
الفت شان در دلم داری آگ
اے خدا ہر دم رسان از من سلام

گویمت این پند نیکو یاد دار
من نیامم گریہ را تو بیاب
دشمن شان را بکن خوار و تباہ
بر روان عسرت خیر الا نام

عرض مے سازم کنون پیش خدا
آنکہ محتاج بش ہمہ شاہ و گدا

یا بصیر و یا خیر و یا رقیب
یا رؤف و یا لطیف و یا غفور
یا سنام و یا عزیز و یا احد
یا عفو و یا حید و یا شہید
یا معز و یا مذل و یا ممیت
اے مصور اے مقدر ای علم
اے خداے پاک تو اب و رحیم
ایک ذات تست غفار الذنوب
اے خداے مالک رب العباد
از برائے آن بزرگان و مہمان
اے خدائے خالق نخل و شجر
خاتمہ بالآخر کن رب معین
پیش تو پیوستہ دارم این نیاز

یا کبیر و یا مجیب و یا حسیب
یا غنی و یا صبور و یا شکور
یا قوی و یا متین و یا صمد
یا بدیع و یا معبد و یا رشید
یا جلیل و یا وکیل و یا مقیت
اے مقدم اے مؤخر اے حلیم
قاضی حاجات و وہاب و کریم
و یکہ شان تست ستار العیوب
کاظم از عون تو دار دین مراد
سہل کن بر من بوقت نزع جان
از جہانِ دون با یما نم بہر
از طفیل ذات ختم المرسلین
کم ز دوزخ وہ پناہ ای کار ساز

<p>خوارم از گو ساله نفس خوار در ره حرص و هوا یم مستدام سالها کردم گنہ بے غش و غل من گنہگارم تویی غفار من اے رحیم از رحم کن بر من نظر ساز پاکم از ہمہ اعمال بد چون ندارم جز تو کس آمرزگار نفس و شیطان را از قریب دور کن قلب من از عشق خود پیر و ردار در درون من ننگی غیر تو رحم تو گردد اگر یار و معین چون عطا کردی مرا علم و یقین از بیان عقد اللسان راجل بکن یا الہی کن بمن لطف و کرم طاقت نظم کلامم کن عطا پند ما را در دلم الہام کن ہر چه دارم مدعا آنرا برار</p>	<p>کرده ام عدا گناہ بے شمار در ره زہد و تقایم سست گام آدم بر در گہیت اکنون خجل من پیر از عیبم تویی ستار من کالعدم عصیان من کن سرسبر ہم ز عیب و جہل و ہم کین جہد آدم زین رو بتوا میدوار بعد از ان روح مرا مسرور کن سینہ ام از حب خود معمور دار و اندرین گلشن باندیر تو وارسم از بند شیطان لعین ہر دو باشد زان من تا یوم دین بر دلم بکشا در عمام ^{یعنی از ملک من} ندن تا در آرم پندہا را در قلم تا ندانم ان نقص و خطا زین رسالہ را بخیر اتمام کن سہل گردان بر من این شوارکار</p>
--	---

۱۵ اشارہ است بایہ کریمہ عجلایہ اخوار سامری از بعضی ساخته بود کہ مثل
گو سالہ بانگ سے زود منہ ۱۲۔

<p>چون تو باشی بنده را مشکل کشا گر عتایات نباشد دم بدم دستِ فضلت گزینا شد تا صرم اے خدا مقبول کل کن این کتاب وین نصیحت نامه را از فرطِ جود هر که بیند لغز بشم اندر کتاب که میرا از خط انسان بود نقش پان^{۱۲} من در دهر ماند یادگار هر که خواند این رساله بار بار بهر من سازد و عا پیش غفور کاظم پایان ندارد این سخن هین بعجلت ختم کن این مزدگار</p>	<p>کی کشاید غیر تو این عقد ها چون زندگس در ره مقصد قدم در حصول آرزو وفاق صرم بهره بردارند از وی شیخ و شتاب ساو و منظور خلایق اے و دود چین برابر و نارد از روی عتاب زانکه انسان خلق از نسیان بود زیست را یک ذره نبود اعتبار از دعائے او منم امیدوار تا بچشر از نار آیم سوئے نور در پے اصلی ما رب عزیم کن تا بود نامست به نیکی یادگار</p>
---	---

فضل علم دین و فضل عالمان
میکنم تفصیل اینها را عیان

<p>گوش کن اے نونهال با رخ جان تا شوی مائل بسویش هر زمان</p>	<p>فضل علم دین که می سازم بیان و اما کوشش کنی در فهم آن</p>
---	---

۱۵ اشاره است به یو الا انسان مرکب من الخطار و النسیان ۱۲ من

<p>از حدیث پیشوائے مرسلین علم آموزید اگر در چین بود نیز ارث عالمان بے ریا کز ہزاران مرد عابد بہترست فضل احمد وار بر ادنیٰ تان چون قمر افضل بر ستارگان شد بعینہ زائر کل انبیاء موت عالم موت عالم بود ہم زمین ہم جلمہ مور و ماہیان</p>	<p>فرض شد بر تو حصول علم دین بین حدیث مصطفیٰ کو این بود دولت علم است ارث انبیا فضل عالم در حدیث دیگرست فضل عالم بر گروہ عابدان فضل عالم رانی کردہ میان زائر عالم بقلب با صفا در حدیث مصطفیٰ فرمودہ است ہم خدا و ہم ملائک ز آسمان</p>
--	--

۱۰ حدیث انیت طلب العلم (ای طلب علم الدین) فریضۃ علی کل مسلم و مسلمۃ ۱۲ مشکوٰۃ
 ۱۱ حدیث انیت اطلبوا العلم ولو کان بالحصین ۱۲ و ایضا عن ابن سیرین قال ان هذا العلم من
 فالظروا عن تاخذون دیکم ۱۳ اشارہ است بحدیث ان العلماء ورثۃ الانبیاء ۱۲ مشکوٰۃ
 ۱۴ حدیث انیت فقیہ واحد اشد علی الشیطان من الف عابد ۱۲ مشکوٰۃ
 ۱۵ حدیث انیت فضل العلم علی العباد کفضل علی ادناکم ۱۲ مشکوٰۃ
 ۱۶ حدیث انیت ان فضل العالم علی العابد کفضل القمر لیلۃ البدر علی سائر الکواکب ۱۲ مشکوٰۃ
 ۱۷ اشارہ است بحدیث من زار العلماء فقد زار الانبیاء ۱۲ ۱۵ اشارہ است بحدیث
 موت العالم موت العالم ۱۲ و ایضا عن عمر موت الف عابد قائم اللیل و صائم النهار السہون
 من موت عالم لہیر بکمال اللہ و حرامہ ۱۲ حیار العلوم محمد کاظم سرای گنجی ۔

طالب العلم الموت و هو على ذلك فهو شهيد ۱۲ الاقضية والفضائل المذكورة في شرح الحديث موت الغربة شهادة ۱۳ اشارہ است بآية كريمة قال السيوطي الذين يعملون والذين لا يعملون ۱۴ محمد كاظم صاحب

ہر اہل علم و پیش خدا
ہر کہ ہر علم دین باشد دوان
ہر ملک از راہ او با خرمی
تار و دیر بازوے شان طالبان
در حدیث حضرت آمد این چنین
ہر کہ شد موشن سعی علم دین
بے حساب و بے عتاب بے قصور
برگزید ایزد میان انس و جان

ہر یکے زینہا ہی سازد و عشا
سوئے باغ خدا و باشد ردا
گستر و بازوے خود را بر زمی
در تلاش علم پویان ہر زمان
یعنی مدح طالبان علم دین
یابد او اجر شہادت بالیقین
داخل دوس گردد بالضرور
صاحبان علم را اندر حبان

۱۵ حدیث انیت ان العالم يستغفر له من في السموات ومن في الارض والحيثان في جوف المار ۱۲ مشكوة
والضآن الله وطائفة داهل السموات والارض حتى النملة في مخرمها وحتى الحوت ليصلون على معلم الناس الخير ۱۳
مشكوة وايضا عن الحسن البصري قال من خرج من بيته في طلب العلم حفته الملائكة باجنحتها وصلت عليه
الطيور في جوار السمار والسيار في البر والحيثان في البحر واتاه المداخرا ثلثين وسبعين شهيدا ۱۴ تنبيه ايضا عن
ابن مارك قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من تعلم يخلف الي باب العلم الاكتب الله له بكل قدم عبادة سنة ويرفع له بكل
قدم في الجنة ومشي على الارض والارض تستغفر له مائة الف مرة ويصير مغفورا له وشهدت له الملائكة تنبيه الغافلين ۱۵
حدیث انیت من سلک طریقاً یطلب فیہ علما سلک الله به طریقاً من طرق الجنة ۱۶ مشكوة وايضا من سلک طریقاً یلتزم فیہ
علما سهل الله له به طریقاً الى الجنة ۱۷ مشكوة ۱۸ اشارہ است بحديث ان الملائكة لتضع اجنحتها رضى
طالب العلم ۱۹ مشكوة ۲۰ كما ورد الحديث في فضيلة طالب العلم والعلماء روى عنه عليه السلام من خرج في طلب العلم
فهو في سبيل الله (اي في الجهاد) حتى يرفع (الى بيته) ۲۱ مشكوة وايضا عن ابن عباس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
طلب العلم افضل عند الله من الصلوة (النافلة) والقيام والحج والجهاد وراه الدمي ۲۲ ابدية الازكية وايضا قال
عليه السلام من جاره الموت وهو يطلب العلم ليحيى به الاسلام فينبه وبن النبيين درجة واحدة في الجنة (وهي درجة
النبوة) وايضا عن ابن مارك عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من طلب العلم لله تعالى فهو كالصائم نهاره والقائم ليله
بابا من العلم يتعلمه الرجل خير من ان يكون له البوقيس ذهباً فانفق في سبيل الله تعالى ۲۳ تنبيه الغافلين ۲۴
كما في الحديث عن هريفة وابي ذر رضي الله عنهما قال اباب العلم فتعلمه احب الي من الف ركعة بمعنا رسول الله صلى الله عليه وسلم ليقول ذجا

عالمیان دانندگان خیر و شر
 زندگی بر عالمیان آب حیات
 تالوانی شو نفور از جاہلان
 پس از صحبت جاہل گریند
 صحبت عاقل ترا عاقل کند
 صحبت عالم ترا عالم کند
 علم یک لطف است ز الطاف خدا
 علم نبود غیر فضل کردگار
 علم باشد غار حق حسن و جمال
 هست انسان شرف حاصل بعلم
 علم آمد وجه اعزاز بشر
 علم دین را هست نشان برتری
 اندرین دنیات باشد عز و شان
 بر سر آدم کلاه علم بود
 ہم ز علم و فضل و عرفات و یقین

جاہلان بے عقل مثل جانور
 زندگی بر جاہلان مسکرمات
 الامان از جہل ایشان الامان
 آبرو سے خود بنادانی مرین
 صحبت جاہل ترا جاہل کند
 صحبت ظالم ترا ظالم کند
 علم یک وصف است ز اوصاف خدا
 ہر کہ حاصل کرد شد ذوق تدار
 علم باشد ہدایت در کل حال
 دین و ایمانش شود کامل بعلم
 نیست فرقی ورنہ در انسان و خر
 گریا موزی بیابی سروری
 باز در عقبی ست ما وایت جتان
 عالم سبوحیان کردش سجود
 مرغ تاما ہی بود زیر نگیں

۱۱۲ کما فی الحدیث عن ابی ذر قال حضور مجلس عالم افضل من صلوٰۃ الف رکعۃ و عیادۃ الف مریض و شہود الف جنازۃ ۱۱۳ اھیاء العلوم ۱۱۴ کما قال الغزالی فی تفسیر قولہ تعالیٰ و لقد کرمنا بنی آدم ان النخاصیۃ الہی تہتم بہا الناس عن الہیہا کم ہو المعلم قال الانسان الانسان بما ہو شرف لا جہل العلم ۱۱۵ اھیاء العلوم

علم گرداند سفینا را شریف
 علم اگر حاصل کند مرد در ذیل
 هر کجا عالم رود یا کز و قسر
 مال و زر فوری بود یا بد فرار
 علم باقی - مال و زر فانی بود
 دزد نتواند ستاند نقد علم
 آب نتواند گدازد علم را
 گر کنی حاصل ز حق این مرتبه
 علم و فن را مایه کن از جان و دل
 بامشقت علم را در کف بگیر
 گر بخوایی از سفر یا لحاظ ^{یعنی حاصل بکن} خلاص
 علم حاصل کن که باشی کامگار
 گر بخوایی داری در روز حشر
 گر تویی خواهی که گردی حق شناس
 گر تویی خواهی در جهان باشی کریم

در بود نادان شود مرد عریف
 پیش درگاه خدا گرد ^و جلیل
 خلق به خدمتش بندد مکر
 علم لیکن دائم است و برقرار
 هر که نکند فسخ نادانی بود
 فقید ^{مگر کردن} و جاه باشد نقد علم
 باد کی بر باد سازد علم را
 نیست در دارین به زین مرتبه
 تا بتابد نور او در آب و گل
 حق ترا باشد مددگار و نصیر
 و دیباغ خلد خواهی جائے خاص
 تا ترا باشد مقر دار القصر
 علم دین بر خوان کنش آنگاه نشر
 علم را در خاطر خود دار پاس
 علم دین آموز هر دم لے ندیم

۱۵۰ کما قال علی رضی دیوانه فان المال لینی عن قریب وان العلم باقی لا یزال ۱۲۰ کما ورد فی الحدیث سهل
 رسول الله صلی الله علیه وسلم عن رجلین کان فی نبی اسئل احدهما کان عالما یصلی المکتوبة ثم یجلس فیلعب الناس النحر والآخر
 یصوم النهار ویقوم اللیل انهما فضل قال علیه السلام هذا العالم الذی یصلی المکتوبة ثم یجلس فیلعب الناس النحر علی العابد الذی یصوم
 النهار ویقوم اللیل کفضل علی ادانکم ۱۲۱ حکایة ویضاً قال ابن عباس للعلماء درجات فوق المؤمنین سبع مائة درجة یأمنون رجبین
 مسیرة خمس مائة عام ۱۲۲ احیاء العلوم ویضاً عن سلمان بن عبد الله بن عمار عن ابي عبد الله علیه السلام قال من علم خیر من صلواة علی جبل ۱۲۳ اکثر العمال ویضاً عن علی قال
 رکعة من عالم خیر من الف رکعة من جاهل ۱۲۴ اکثر العمال - عین جابر قال ساعته من عالم تنکب علی فراشه ینظر فی علمه خیر
 من عبادة سبعین عاماً ۱۲۵ اکثر العمال ویضاً عن ابن عمر رضی الله عنهما قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم فذلک یوم القیامة ما دنا

کسب علم و عقلت ار گرد و رفیق
 علم ساز و حل عقد مشکلات
 این جهان دایمست از پیر و ان
 عمر خود ضائع مکن در جاہلی
 وقت خردی کن حصول علم و فن
 عہد خردی عہد باشد بس عزیز
 عہد خردی و برزگی خوب تر
 عہد خردی راست قیمت بیکران
 علم را در طفلی آموزاے پر
 وقت گزران است چون آب روان
 چون رود از دست وقت فرصت
 عمر در لہو و لعب ضائع مکن
 از تغافل وقت را نقصان گیر

ہم شود و لطف خدا پر تو شفیق
 ہم بود علم و وقوف از پاک ذات
 میر باند علم انسان را از ان
 صاف کن دل را از زنگ کاہلی
 در بزرگی تانہ پیش آید محن
 بدل آن ہرگز نباشد هیچ چیز
 انیسٹ و کشت و آن عہد عمر
 عہد کن تا یابی این نقد گران
 تاکہ باشد علم چون نقش ^{نقش} ^{نقش} ^{نقش}
 چون رود از دست باز آید چنان
 نفع کے بخشہ فیس و حسرت
 حسین بخود این ظلم را شائع مکن
 تا نیاید حیف چون گردی تو پیر

۱۵ عہد طفلی و عہد پیری ہر دو خوب تر است عہد طفلی برائے تو وقت کشت و زراعت است
 و عہد پیری وقت مٹ خوردن پس اگر در ایام طفلی علم و فضل و کمال را کسب کنی و بہ
 آموزی و در ایام پیری از اثمارش برخوردار شوی ۱۲ منہ

۱۶ کما قیل العلم فی الصغر کالنقش فی الحجر ۱۲ منہ

محمد کاظم سرای گینی

<p>هر که خواند علم دین پیر خدا بجز دنیا پیر که خواند علم دین پوئے از جنت در حدیث آمد ضرور گر غرض از علم باشد اخذ ز علم را آمد فضائل بی شمار گر نخواهی طول باشد مدعا گر بگویم شرح او تا یوم دین زین سبب بگذارم اکنون این بیان</p>	<p>یابد او معراج در روز جزا پوئے از جنت نیابد بالیقین پنج صد ساله رود آن راه دور ماند او از پوئے جنت دور تر لیک من کردم در اینجا اختصار پس نظر کن در حدیث مطصفا حد فضل علم نبود بالیقین مرکب خود را بگردانم عنان</p>
---	---

در ثبات اندر طلب بشنو بیان
 آنچه آمد کامیابی را نشان

عازیم صادق شوی کرد طلب
 بر خوری از علم و یابی فضل رب

۱۵ عن ابن هریرة قال قال رسول الله صلعم خیار امتی علماء بالاولان الله تعالی ان یغفر للعالم بعین
 دنیا قبل ان یغفر للجهل و دنیا واحدا - الاولان العالم بحی یوم القيامة و ان نوره میشی فیہ قد اصناء
 ما بین المشرق و المغرب ۲۲ العمال و ایضا عن ابن عباس قال اذا جمیع العالم و العابد علی الصراط
 قیل للعابد ادخل الجنة و قیل للعالم قف ههنا فاشفع بمن شئت فانک لا تنفع لاحد الا شفعت -
 فقام مقام الانبیاء ۲۳ اکثر العمال و ایضا عن عثمان بن اویس من یشفع یوم القيامة الا انبیاء ثم العلماء
 ثم الشهداء ۲۴ اکثر العمال - ۱۶ کما ورد فی الحدیث قال رسول الله صلعم علیه وسلم
 من تعلم علما ما یتبعی به وجه الله لا یتعلم الا لیسبیه (ای لیسان و یحصل بذالک العلم
 و عفا ای عطا را لا و جا با من الدنیا لم یکدر عرف الجنة (ای رجحان یوم القيامة شکوة محمد کاظم سر بنجی)
 ۱۷ چنانچه در حدیث صحیح مذکور است که خوشبختی بهشت از راه پنج صد ساله نخواهد نمود و در بعض حدیث مذکور
 که از راه هفت صد ساله و در بعض آن پنج صد و هفتاد سال با طرف بهشت منتهی خواهد شد لیکن برعکس که برادر حصو
 عز و جاه و مال دنیا علم دین حاصل خواهد کرد و چنانکه در حدیث خواهد آمد باینکه بگویند باینکه بگویند باینکه

<p>گر بخوابی سرفرازی در جهان بهر علم از جان و دل کوشش کن در طلب ثابت قدم باشی مدام در تلاش علم گر بندی کمر فرض علم دین اگر آری بجا وامن مقصد چونگذاری ز کف بشنو از حق این کلام جان فزا از حدیث مصطفی معلوم شد تا چننین فرمود روی مولوی سایہ حق بر سر بندہ بود</p>	<p>کن یکسب علم سعی بیکران تا شوی واقف ز اسرار لدن تا شوی از علم رونے شاد کام از درخت زندگی یابی ثمر ہر چه مقصودست یابی از خدا از غم و افسوس مانی بر طرف لیس للانسان الا ما سعی ہر کہ جست او یافت این مفہوم شد در کتاب خویش یعنی شنوی عاقبت جویندہ یا بندہ بود</p>
<p>پس کن حاصل فنون مغربی لازم آمد کسب علم دنیوی</p>	
<p>زانکہ آنست از وجہ ہمتی چونکہ انگریز ندہ بر ما حکم ران گر بود منظور سرکاری عمل گر نیاموزی زبان انگلیشی جز با انگریزی نباشد پیچ کار</p>	<p>گر بیاموزیش یابی چاکری لاجرم حاصل کنی انگلش زبان بیچ در دین زمین زبان ناید خلل شغل سرکاری نیابی لے اخی مشکل افزاید ترا در کار و بار</p>
<p>۱۰ چنانکہ در کتابی مذکور است ۵ میاش بخود و جہد در کار یتو امان طلب ز دست لگذار ہر چہ کہ دل بدان گراید ۵ چہ گر جہد کنی بدست آید ۱۲ مہر ۱۱ لفظ حدیث انیت من جہدو جہد ۱۲ محمد کاظم سراج نجفی -</p>	

<p>گر کنی حاصل تو انگریزی زبان سعی کن در کسب انگریزی بدل کسب علم دنیوی ممنوع نیست چہیت فرق آخر در انگریزی و فارسی ہست انگریزی پئے اہل صلیب داخل انگریز ندور اہل کتاب علم شی چون بہترست از حمل شے داشتن چیزے نہ دانش چیزے</p>	<p>از تلاش رزق باشتی در امان اکتساب عزت دنیا مہمل ہر کہ این دعوی کند مسموع نیست این ترا در درس و آفرینست درس فارسی آتش پرستان را نصیب وان ہمہ گیران بدین ناصواب پس چرا فقرت کنی از کسب وی</p>
--	---

در تمیز و در ادب چون راستان
بشنوید از گوش دل این داستان

<p>این نصیحت یاد گیر و ہوش دار از ادب حاصل شود فضل و کمال یافت گردون از ادب بالائی ہر فرشتہ از ادب گردید پاک از ادب کامل بود دانشوری با ادب ہم پلہ نبود سیم وزر مال و زر را بیج داند اہل حال</p>	<p>بے ادب خود را نسازی زینہار مرد را آمد ادب حسن و جمال انبیاء و اولیاء از سروری بی ادب چون گشت شیطان ہلاک ہست گستاخی دلیل بدبری ہم ز ملک و مال قدرش بیشتر زانکہ روئے مال باشد در زوال</p>
--	--

لے قیل الارب غیر من الذهب والفضة ۱۵ چنانکہ در کتاب مرقوم است ۱۵ ادب بہتر از گنج قارون بود و ہذا
فزون تر ز ملک فریدون بود و بزرگان نکر و ندیدند ہر اوسے مال بیکہ اموال بہت رو در زوال
عنان سوئے علم و ادب تا فہند بیکہ نام نگو از ادب یا فہند ۱۶ امثہ

مے گزاید از ادب عز و مکان
 بے ادب باشد سبک مانند خس
 با ادب مامون بود از نفس بد ^{گیارہ ۱۲}
 با ادب دارد نگاہ عزاز را
 خلق را کن یاد از محبوب حق
 با ادب یابد ز حق شان جلیں
 بے ادب را کس نمیدارد عزیز
 بے ادب ہر کس کہ باشد بے جوان
 بے ادب را نیست اندر خلد جا ^{بہشت ۱۲}
 بین چہ فرمودست آن شیخ فرید
 بے ادب اندرین رہ باز نیست
 ہچنان مذکور شد در متنوی ^{دخیل ۱۲}
 از خدا خواہیم توفیق ادب
 از ادب پر تو گشت ست این فلک
 بی ادب تنہا نہ خود را داشت بد
 بد ز گستاخی کس و ن آفتاب
 ہر کہ بے باکی کند اند طریق

پس نگہداری ادب ہر زمان
 بازہ ناید از ہوا و از ہوس
 از خدا الطاف یابد بے عدد
 بر کف شہ جالو و شہباز را
 در کتاب الدہرخوان این سبق
 بے ادب دائم بود خوار و ذلیل
 کے خریدارش بود بیک پیشیز
 خلق میراند و را مثل سگان
 جائے اوتار است در روز جزا
 بشنوا ز جان پند آنرا ای سعید ^{دفعہ ۱۳}
 جائے او بردار شد و دانست
 یعنی نظم مولوی ^{صفت رسول ۱۲ بہشت} معنوی
 بے ادب محروم گشت از لطف رب
 و ترا ادب معصوم و پاک آمد ملک
 بلکہ آتش در ہمہ آفاق زد
 شد عزازیلے ز جرأت رد باب
 باشد او در ورطہ حسرت غرق ^{تکری و دلیری ۱۲}

۱۵ کافی الحدیث قال علیہ السلام لعشت لا تمسک ارم الا خلاق و ایضا اذ بنی ربی فاحسن
 تاویسی ۱۲ محمد کاظم سراج گنجی -

مائدہ از آسمان در می رسید
 و میان قوم موسیٰ چند کس
 منتقطع شد خوان و نان از آسمان
 باز عیسیٰ چون شفاعت کرد حق
 مائدہ از آسمان شد عائدہ
 باز گستاخان ادب بگذاشتند
 کرد عیسیٰ لایبہ ایشان را کس
 بدگمانی کردن و حرص آوردی
 زان گدار و یان نا دیده ز آرز
 من و سلوئی ز آسمان شد منتقطع
 ہر چہ آید بر تو از ظلمات و غم
 ابر نماید از پی منع زکات
 کاظم ایس طول گردید این بیان

بے شمار و بیع بے گفت و شنید
 خرید ۱۲ ام فروخت ۱۲
 بے ادب گفتند گو سیر و عدس
 ماند رنج نزع و نبل و د آسمان
 خوان فرستاد و غنیمت بر طبق
 چونکہ گفت انزل علینا مائدہ
 چون گدایان ز لہا برداشتند
 و احمست و کم نگرد و از زمین
 کفر باشد پیش خوان ہستری
 آن در رحمت بر ایشان شد فراز
 بعد از ان زان خوان نشد کس منتقطع
 آن ز بیباکی و گستاخی ست ہم
 و ز زنا افتد و با اندر جہات
 اسپ خورد اسوئے دیگر و دورا

خدمت استاد آمد این سبق
 ہر کہ خدمت کرد شد مقبول حق

۱۱ اشارہ است بایہ شریفہ و اتقلم باموسیٰ بن نصیر علی طعام واحد فارغ لنا ربک یخرج لنا ما تنبت الارض من بقلہا
 و قشایہا و قومہا و عدسہا و یصلہا قال استبدلون الذی ہوا فی بالذی ہوا خیرا صبط امصر فان لکم ما سألتم
 و فرست علیہم الذلۃ و المسکنۃ و با و یغضب من اللہ الایۃ ۱۲ بیل بیل یعنی آلتی ست آہنی سران پہن کشادہ باشد
 بدان زمین را بکاوند بہ بنگلہ آنرا کہ ال گویند ۱۳ و آسمان داس یعنی آلتی ست آہنی کہ بدان کاہ و زراعت
 قطع کنند بہ بنگلہ آنرا کہ جی گویند ۱۴ احمد کاظم سراج گنجی اشارہ است بایہ کریمہ قال عسیٰ ابن مریم اللہم ربنا انزل
 علینا مائدہ من السماء تکنون عید الاولنا و آخرنا و آیۃ منک و از خدا دانت خیر الرزاقین الایۃ ۱۵ منہ

خدمت استاد کن از جهان قبول
 خدمت استاد کن لے ذی وقار
 گر مهارت خواهی اندر علم و فن
 خدمت استاد باشد فیض حق
 خدمت استاد وجه فضل دان
 خدمت او هست بحر خالص عام
 خدمتش را هر که می بندد میان
 هر که سازد خدمتش چون بندگان
 هر که را باشد بخدمت نام بیش
 آنکه باشد خرم خدمت در پیش
 هر که نشا و از خدمت استاد شد
 هر که از روز ازل باشد سعید
 هر که باشد نیکو این خدمت کند
 هر که او خادم بود و در شید

تا شود از خدمتش دانش حصول
 تا ترا رحمت رسد از کر و گار
 خدمت استاد کن از جان تن
 در شباب و شب کن یاد این سبق
 از وی اندوزی مفاد و بیکران
 جانی ۱۲ پیری ۱۲
 جائے خادم در جزا دار السلام
 دوستش دارد و خدای و جهان
 حق عطا سازد جزایش بیکان
 هر کسش آید لصد تکریم پیش
 حق کلاه فضل بنهد بر سرش
 از وجودش دارد دین آبا و شد
 خدمت استاد ازو آید پدید
 هر که باشد بد ازین نفرت کند
 و آنکه زین تا فرود گردد و پلید
 نفرت کننده ۱۲

سنة حدیث از ابن عمر رضی روایت است که رسول خدا صلی الله علیه و سلم فرموده است که شیخ یعنی
 استاد و پیر بر قوم چنانست که نبی صلی الله علیه و سلم در امت خود که تعلیم می دهد دین را اگر چه یک حرف باشد
 نیز حضرت علی فرموده است که من غلامم آنکس که مرا یک حرف تعلیم داد اگر او خواهد مرا بفرستد اگر خواهد مرا
 آزاد سازد ۱۲ محمد کاظم سراج نجفی علیه السلام چنانکه فقید ابواللیث رحم و رستاق العارفین نوشته اند که طالب علم
 باید که فرو خدمت تعلیم استاد خود کند زیرا که از خدمت و تعلیم کردن استاد در علم برکت پیدا می شود و اگر خدمت
 تعلیمش نکند و در بی حقیقت و حقیر شاره و برکت علم از دست برود و او در دنیا (و عقی) از دین خوار باشد

هر که خادم باشد اخلاصی بود
 گر بود از خدمت استاد دور
 خدمت استاد نکند که قبول
 خدمت استاد اگر آری بجا
 از سعادت گریوی جوئی نشان
 هر چه استاد بگوید کن بزود
 گرشود ناراض از تو و استاد
 و دولت گر عظمت استاد نیست
 خدمت استاد دار از جان عزیز
 چست دل خدمت استاد بند
 خدمت کن از دل جان ای عزیز
 هر که خادم شد بر اے استاد
 هر کس که خدمتش بر پا کند
 هر کس که خدمتش بر جا کند
 بیشتر مخدوم از خدمت شود
 اے پسر کن خدمت مردان دین
 بند دل در خدمت صاحب دلان
 بین چه خوش گفت آن صاحب کمال
 هر که خدمت کرد او مخدوم شد

ورنه نزد کبریا عاصی بود
 رتبه استاد شناسد ضرور
 ناخوش است از وی خدا و هم رسول
 هر مراد خویش یابی بر ملا
 رشد اندر طاعت استادان
 زانکه به زمین سود و نبود هیچ سود
 بالیقین بر باد گردد هر مراد
 در کف امید تو جز باد نیست
 تا خدا خوشنود باشد از تو نیز
 پایه تا در دو جهان گردد بلند
 تا کند بر تو دعا استاد نیز
 خاموش گردد همه خلق و عباد
 خدمت او کند خضر اکند
 خوشتن را خادم مولا کند
 ورنه دور از سایه رحمت شود
 تا علم بفرازی از چرخ برین
 تا تو باشی از گروه مقبلان
 یعنی اندر مثنوی مولا جلال
 هر که خود را دید او محروم شد

ما یجین فرمود آن شیخ فرید
 تالوانی لے پسر خدمت گزین
 بہر خدمت ہر کہ بر بند میان
 خادمان را بہت در جنت مآب
 خادمان باشند اخوان را شفیع
 حق بخش خادمان بے لکمان
 ہر کہ خادم شد جنانش سے دھند
 نیز فرمودست اندر زیر ویم
 ہر کہ خدمت کی او مقبول شد
 لے پسر کن خدمت اہل اللہ را
 زانکہ خدمت کردن اہل اللہ را
 این چہیتان را بکن خدمت بے
 خاک را سازند اکیر از لظہ
 نیز آن اشرف علی ذوالکرم
 پند گیر اے ناظر این مثنوی
 کبر الکر بفرمودہ نبی

رحمت حق با ویر و حش مرید
 تا شود اسب مرادت زیرین
 باشد از آفات دنیا و رمان
 روز محشر بے حساب بر عقاب
 جائے ایشان در جہان باشد رفیع
 اجر و مزد صائم و قائمان
 ہم تو اب غازیانش سے دھند
 حضرت اشرف علی نیک دم
 ہر کہ خود بہن گشت و مخدول شد
 تا کنی حاصل رضائے شاہ را
 و حقیقت بہت خدمت شاہ را
 ہو کہ نماید نظر بر تو کسے
 دیدشان دید خدائے داوگر
 جائے دیگر گفت اندر زیر ویم
 کہ بزرگان را بہ پیش خود بہی
 بایز بزرگان پیشہ ات کن جزی

۵ یعنی در مثنوی زیر ویم کہ نام کتابے ست از تصانیف حکیم الامتہ شفیق المللہ حضرت مولانا مولوی حاجی
 حافظ قاری شاہ محمد اشرف علی صاحب تھانوی مدظلہ العالی ۱۲۱۵ھ یعنی گرامی کن بزرگان
 ۱۰-۱۱ این حدیث است ۱۲ منہ

ہر کہ تعظیم بزرگان مے کند	رتبہ او پیش حق عالی شود
ہر کہ وقرشان فیماز دے سپر	لیس منانیت یا داورا مگر
بس دراز آمدنم ترک این بیان	جانب دیگر شوم اکنون وان

در بیان خدمت ام و پدر

عاق شان گرد ز لطف حق بدر

ماہ زمان ۱۲

گرسازی خدمت ام و پدر
گفت حق با والدین احسان بکن
شکر حق و شکر شان گوہر زمان
نرم و شیرین گوی با ایشان کلام
در حضور شان زبان نکی دراز
ترش و تلخ و زشت گوی بپایان

الحذر از قول باری الحذر
خدمت شان از دل و جان بکن
گفت اشکری خدا از بہر آن
دہ زبان را در حضور شان لگام
ہم تراز اف لکم پرمہر ساز
این ہمہ باشد خلاف شان شان

۱۰ اشارہ است بحديث من لم یوقر کبریا ولم یرحم صغیرا ولم یجل عالمینا لیس منا ۱۲ اما قال اللہ تعالیٰ وقضی ربک ان لا تعبدوا الا ایاہ و بالوالدین احسانا ۱۱ و ایضا قال تعالیٰ و وصینا الانسان لوالدیه احسانا ۱۰ حلتہ امہ کرہا و وضعہ کرہا ۱۲ و نیز در حدیث است کہ احسان کردن با والدین کفارہ گناہ کبائر است و محسن والدین در جنت ہم سایہ پیغمبران باشد و موسی والدین ہم سایہ شیطان باشد و در دوزخ و نیز در حدیث آمده است کہ ایذا بوالدین گناہ کبیرہ است ۱۲ اما قال اللہ تعالیٰ و وصینا الانسان لوالدیه حملاۃ امہ و هذا علی و حسن فصالہ فی عامین ان اشکری و لوالدیک ۱۲ محمد کاظم سراج گنجی :-

۱۱ اما قال اللہ تعالیٰ فی کلامہ البین ما یبلغن عندک الکبر احضوا و کلا بما فلا تقص لہما اف و لا تنہما و قل لہما قولا کرہا و اخفض لہما جناح الذل من الرجمۃ و قل رب ارحمہما کما ربتا فی صغیرا ۱۲ و اعلم بما فی نفوسکم انکم لو اصابتمین قانہ کان للما و ابین غفورا ۱۳ اما

در حدیثی گفت آن جد الحسین
گرتوی جوئی سراسی از علو
هر که از اسر رساند بهر شان
آنکه او کرده عتوق الوالدین
هر که از س والدین بزار شد
آنکه از وس والدین ناشاد **گفت**
والدین از تو اگر ناخوش بود
والدین ناراض از تو گر شود
هر که عاصی گشت از فرمان شان
رونی ایمان و و از وس او
گر کنی بر والدین جور و عتاب
نزد حق باشد دعائے شان قبول

در حدیثی نیز می بجا شد ۱۲

جنت آمدنیر پائے والدین
زیر خاک پائے شان کن جستجو
بوسے از جنت نیاید بیگمان
در جهنم شان او گر وید شین
نزد حق **بیشک** سراسی نار شد
دین و دنیا هر دو اش بر باد گشت
لحم و شحم طعمه آتش بود
روزه تو در جهان کمتر شود
نعمت حق بکسلد از س عنان
ناید از رحمت فرشته سوسه او
عمر تو نرسد بعمر شیخ و شاب
هر چه می خواهی بندگان گردن زول

حدیث در روایت ابن ماجه آمده است که رسول خدا صلی الله علیه و سلم فرمود که بیشک جنت در زیر قدم و تنه است و نیز شخصی بخدمت رسول الله صلی الله علیه و سلم حاضر شده عرض کرد که ای رسول الحق و الدین بر اولادشان چیست فرمود که او شان در حق بمنزله بهشت و دوزخ اند یعنی اگر ایشان را بر خود رانی و خوشنود داری داخل جنت شوی و اگر نه بدوزخ روی ۱۲ و نیز در حدیث قدسی آمده است که ای رسول الله صلی الله علیه و سلم هر که در اطاعت و فرمانبرداری مادر و پدر است و پرا بگو که خدا ترا خواهد بخشید و هر که مادر و پدر را بیازارد و او را بگو که خدا ترا نخواهد بخشید ۱۳ حدیث دیگر که در بیازارد بوسے بهشت نیاید ۱۴ و نیز تأیید رسول خدا صلی الله علیه و سلم فرموده است که هر که مادر و پدر را بیازارد خدای تعالی بر او حرام گرداند ۱۵ حدیث رسول خدا صلی الله علیه و سلم فرموده است که ناخوش و بزار کننده والدین در بهشت نخواهد رفت ۱۶ حدیث ابن حجر در ذرا و جواز و اب ابن مبه روایت کرده است که الله تعالی بر حضرت موسی فرستاده که ای موسی تعظیم و احترام والدین خود کن زیرا که هر که تعظیم و احترام والدین را دراز گردانم و دیر اچنان فرزندی عطا سازم که با او نیکی کند و هر که او شان را ایذا و تکلیف دهد عمرش را کوتا کنم و دیر اچنان پسری بدهم که او را ایذا و تکلیف دهد ۱۷ محمد کاظم سر ارج نجفی

ہر کہ از رحمت کند بر شان نظر
گرموی جوئی ثواب بے شمار
گرموی خواہی رضا کے کبریا
گرموی خواہی کہ در جنت روی
گرموی خواہی نعمت ہر دوسرا
گرموی با والدین احسان تو
آپہ کاری تو ہمان را بدوی
بین چہ خوش فرمودہ است آن مولوی

از ثواب حج کند حق بہر دور
خدمت شان را بکن لیل و نہار
از دل و جان کن حق خدمت ادا
امر شان کن از دل و جان پیروی
خدمت شان ہر زمان آری بجا
ہم کنند احسان تو صیانت تو
ہمچنان چو لایہ بیرون روی
در کتاب شنوئے معنوی

۱۵ رسول خدا صلی اللہ علیہ فرمودہ است ہر کہ بسوی مادر و پدر خود نظر رحمت کند پس اللہ تعالیٰ بیوض
بہر نظرش ثواب حجے کہ از گناہ پاک باشد ویرا عنایت سازد ۱۲۔ و نیز در سنن بیہقی از ابن عباس روایت است
کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ فرمود کہ ہر کہ بسوی مادر و پدر خود از نظر رحمت بہ بنید پس او بیوض بہر نظرش ثواب حج مقبول می یابد ۱۲۔ حدیث
خوشنودی خدائے تعالیٰ در خوشنودی مادر و پدر است و ناخوشنودی او در ناخوشنودی مادر و پدر ۱۲۔ و نیز در ترمذی
و مسند حاکم ابن جہان از ابن عمر روایت است کہ رسول خدا صلی اللہ علیہ فرمودہ است کہ رضامندی خدای تعالیٰ در رضامندی مادر و پدر است
و ناراضی او در ناراضی مادر و پدر ۱۲۔ و نیز فقیر البالیث رہ گفتہ است کہ تحقیق بیان کرد خدای تعالیٰ در توبت و انجیل زبور و فرقان و دود
کتاب و آسمانی و حکم کرد در ان بسوی ہمہ رسل خود و حی و مرثدا کہ رضامندی خود را در رضامندی در و پدر گردانیدہ ام و غضب خود را در غضب
پدر نہادہ ام ۱۲۔ حدیث در تذکرہ مذکور است کہ حقوق الدین بر اولاد شان ۱۲۔ است ہر کہ آنہارا ادا کند بیشک آنکس بہ دوازده
عذاب گرفتار باشد شش در دنیا و شش در آخرت آن شش عذاب کہ در دنیا باشد اینکہ او چند انکہ بیشتر نیکی کند عمل نامہ او از ان نیکی خالی باشد
و نماز روزہ و صلہ بندگی او مردود است بیچ بندگی او مقبول نخواہد شد و اورا طاقت عبادت و بندگی عطا نخواہد گشت و او بلا توبہ خواہد
مرد اگر توبہ ہم کند قبول نباشد۔ و بوقت جان کنونی اش کلمہ توحید را فراموش خواہد کرد۔ الغرض او بی ایمان خواہد مرد۔ و شش عذاب
کہ در آخرت باشد ہمین است کہ در قبر جواب منکر دیکر از وی بر نیاید و قبرش بسیار تنگ و تاریک خواہد گردید و خدای تعالیٰ بسوی او از نظر رحمت
نخواہد دید و حشرش در گروہ فاسقان بدکاران خواہد بود و پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ اورا شفاعت نخواہد کرد و ہمیشہ در دوزخ خواہد ماند
۱۲۔ حدیث بانادر و پدر خویش نیکی کہ تا پیش شما نیکی کنند ۱۲۔
الراحم محمد کاظم سراج مخفی

این جهان کو بہت و فعلِ ماندا	سوئے ما آید ندا پا را صدا
گندم از گندم بروید جو ز جو	از مکافات عمل غافل مشو
جدی دارد طناب این بیان	زود از دیگر خصائل وہ نشان

میکنم اکنون بیان آن خصال

گرفنی پیداشدوی صاحب کمال

علم را در قبضہ ناری اے سلیم ز هن و افرادان ازان شش شد یکے جمع خاطر شوسوم در کل حال پنجش نگر سبق خوانی مدام تا ترا حاصل نباشد این خصال بهر طاعت است دیگر شش خطاب خواب کم کم گفتن کم خوردن است خامشی باید مدام از قول فوق یا تحنن خواندن خمس صلوات صوم رمضان است مکتوب فی فطین گرفتوی عاری باین جمله فعال از درون سینه افعال عشر	تا نباشد در توشش خصلت مهم طبع شاطر دیگر است آن بنشکه خدمت استاد چارم کن خیال لفظ را تحقیق سازی صبح و شام اکتساب علم و فن باشد محال همدین سازم بیان و طفل و شای در حصول دین شغفها کردن است بحث و هم تکرار کن با هم سبق هم تلاوت کردن قرآن پگاه زانکه اینها شد شعار مسلمین پس فراید علم و فضل اندر کمال کن بیرون تاوار ہی از شور و شر
---	--

لکما جار فی الحدیث الصیح - سن سکت سلم و من سلم بخا ۱۲ امت

هم شيا و کبر و کینه شد بهتر
در کتاب آمد و عید سخت تر
زین خصال بد دولت گشتاوشد
بهترین جمله ده چیز دیگر

پاک دارد زین همه خود را بشتر
زین خصال ناتوانی کن حذر
حمد نیک اعمال تو بر باد شد
اندرین دو شعر آمد کن نظر

۵۵ کما قال الله تعالى في مذمة الريايرؤن الناس الآية وفي الحديث قال النبي عليه السلام
ان الله لا ينظر الى صوركم و اموالكم ولكن ينظر الى اقلوبكم و اعمالكم رواه مسلم ۱۲ و ايضا
قال عليه السلام ان يسير الريا شر من رواه ابن ماجه ۱۲ و ايضا قال عليه السلام من سمع
سمع الله به و من يراني يراني الله يستفقد عليه ۱۲

۵۶ قال الله تعالى في مذمة الكبر ان الله لا يحب المتكبرين ۱۲ و ايضا قال تعالى فليس مثوى المتكبرين
۱۲ و ايضا قال تعالى ليس في جهنم مثوى المتكبرين ۱۲ و ايضا قال تعالى فاليوم تجزون عذاب
الاهون بما كنتم تكبرون في الارض بغير الحق الآية وفي الحديث قال النبي عليه السلام لا يدخل
الجنة احد في قلبه مثقال حبة من خردل من كبر رواه مسلم ۱۲ و ايضا قال عليه السلام بحشر
المتكبرون امثال الذر يوم القيامة في صور ان رجال يفتشهم الذل من كل مكان يساقون
الى سجن جهنم ليسيئوا لعلوهم نار الانيار يسقون من عصارة اهل النار طينة الخمال
رواه الترمذي ۱۲

۵۷ قال الله تعالى للاحرار عن البغض - خذ العفو و امر بالمعروف و اعرض
عن الجاهلين ۱۲ و في الحديث قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تباغضوا
تتفق عليه

الراقم
ابو ناظم محمد كاظم سرلج گنجی

کے استاد اولیٰ سائید : کہ ان از نسل جے تحقیق باشند ۱۲ : الہام محمد کاظم سرانجامی

این فضائل گردن ذات تو بود قدر تو در دو جهان افزون شود

آمد اندر ختم اکنون این بیان
از طوالت تا ترا باشد امان

<p>هم بگوش دل شنو این پند من ترک عصیان کن بے تحصیل علم از شکایات معلّم دور باش هر که او شاکی بود استاد را اولین در علم او افتد زیان سوم بنگر عمر او کا هد ثاب چون بیاید وقت مرگش ناگهان نیمت استاد کن از دل برون</p>	<p>تا نه افی در بلا و فتن کز معاصی کوشود تکمیل علم تا که ستر علم باشد بر تو فاش در بلا سے چار گرود مبتلا دیگرش روزی بکاهد در جهان که بود در عمر طبعی کامیاب پس رود در فقر و ذرخ بیگان تا نه در فقر ذل افی سترگون</p>
--	--

کما قال الشافعی رحمہ اللہ (شعر) شکوت الی الوکیع سور حفظی + قاضی الی ترک المعاصی
فان العلم فضل من الہ + فضل الہ لا یعطى المعاصی + چنانکہ بزرگان نوشتہ آند ہر کہ استاد خود
را شکایت کند و ویرا حقیر شمارد در علم او برکت نخواہد شد و ہمیشہ ذلیل و خوار باشد و دائم محتاج خواہد
ماند و در کسب معاش او هیچ برکت نباشد و رونق چہرہ او نخواہد رفت و ادرامگ ناگہانی باشد و بایمان خواہد
مرد و جواب منکر گیر از وی خوب بر نیاید و ہمیشہ در عذاب و ذرخ گرفتار باشد چنانچہ شاعر و انیرا نظم کردہ است بیت
حقارت کند ہر کہ استاد را بے کس قمار باشد بلا چار را بے کی تنگ روزی بد نیاشود و دیگران زندہ نیایی ایمان و د
زنا جویش نیاید صواب نہ گرفتار باشد بدام عذاب و نیز شاعری گفتہ است کہ استاد را تو ہر سائید

کوشور اولیٰ سائید

انڈک از حالات کسب و نوکری
میکنم اکنون بیان سرسری

پس گزارم این مقال دلپیش
من چرا خست شدم زین مدرسه
یعنی از مدرسه شہزاد پور ۱۲
بشنویدے جملہ خاصان عوام
چون بافضال آلہ العالمین
گشت تخواہم در انجا بیشتر
ہم قریب مسکن و نزد مکان
نیست اسکول از مکالم دورتر
گر کند رزاق مطلق یاوری
از سفر اکنون روم سوی وطن
میشوم خست ازین جای جلیب
پس بیاد خدمت اوبادوب
آنچہ کردم ضرب تشنیع ای عزیز
آن ہمہ بہر خدا معذور دار

انڈکے سازم بیان حال خویش
گر شوی سائل شنویدو سوسہ
وچہ ترک چاکری این مقام
یافتہ شغلے کہ او خیرست ازین
از عنایات خدائے بحر و بر
نام او بی ایل مائی اسکول خوان
فاصلہ زو بہت دوقیل و سیر
در مکان بودہ نمایم نوکری
در سفر بجد بود رنج و محن
دریں دادن را گزارم بر قریب
اکتساب علم و فن کن روز و شب
بہر تعلیم و تادب کن تمیز
از دعائے خود نہ مارا دور دار

خطاب لطلبیہ مدرسہ شہزاد پور ۱۲ منہ

علیٰ یعنی بر مولوی رفیع الدین صاحب پینوی ۱۲

نیز من بهر شما کردم معاف
 گاه گاه از حالت خود باشتاب
 صد دعا و صد سلام از جان من
 اے حبیب مولوی عبد الغفور
 عازم قاطن شوم ای ذی القدر
 می شوم اکنون روانه بالیقین
 آنچه کردم نزد تو جرم و قصور
 دوستی من اگر یاد آیدت
 اگر بخوای یاد داری نام من
 و رلوی خواهی قوف از من
 پسته اینجا سراج گنج نام
 در جهان شهرت پذیر این جایگاه
 این سراج من همیشه یاد دار
 پس کنم از ماستر این البقا
 عرض من این ^{انگش پتھر} و را کردم تمام
 ناظم این پند نامه کاظم است
 هر چه آمد در دلم آن گفته ام
 من ز عون حق نوشتم این کتاب
 بهمدین معنی بگفته مولوی

از همه گستاخی و امر خلاف
 ده مرا آگاهی از خط و کتاب
 بهر جمله طالبان علم و فن
 می روم اکنون من از نزد تو دور
 بادل مجروح و با صد درد و غم
 چشم گریان سینه بریان دل حزین
 بهر حق بگذارش اے عبد غفور
 زین سرانغم خط فرستن بایت
 نام معروفم بکاظم در ز من
 هست رحمت گنج نام مؤظفم
 تحت ضلع یا بدنه هست این مقام
 هست در تعلیم علمش پایگاه
 تا در آرد وقت حاجت رو بار
 کوبری سازد مرا از هر خطا
 میشوم رخصت به تبلیغ سلام
 سهواً مالیش عفو کردن لازم است
 گوهری که ز جان برآمد سفته ام
 ورنه ناپیدا ز چو من کار صواب
 آورم دو شعر آن از مثنوی

این ہمہ گفتیم ولیک اندر پیش
بے عنایات حق و خاصان حق

بے عنایات خدا یکتا و یکتا
گر ملک باشد سیم ہستش ورق

این ہمہ اظہار عذرو التماس آمدہ از ناظم این را در شناس

بحون گرفت انجام کامل این کتاب
ایکہ ذاتت دور از وہم و قیاس
نامہ ام از فیض تو منطوم شد
شکر تو کین نامہ ام ابر نشد
وین نخستین نامہ را از فضل وجود
۱۲ اے خدا این نسخہ مارا مدام
نیز از چشم بدش محفوظ دار
ہر کہ خواند این کتاب پیر زیند
صاحب علم و عمل گردان و را
راضی و خوشنود باشد در جہان
از کتاب پند آن شیخ فرید
یعنی شیخ فرید الدین عطاء
اہل دین را این قدر کافی بود
کہ اینہارا بدانند عاقل است

شکر گفتم من خدا را بے حساب
مر ترا صد شکر و ہم صد پاس
ہم ز تو این نسخہ ام مختوم شد
پیش از ان کین عمر من آخر نشد
ساز منظور مدارس زود زود
در میان کودکان و شیخ و شاب
ساز منظور نگاہ خاص عام
ز و قلوب دوستان محفوظ دار
باشد او از علم و از فن بہر مند
پایہ اش بالا کن اندر دوسرا
دانا ماند بعیش جہادوان
آورم سہ شعر دیگر اے رشید
اہل دنیا را ہمین وافی بود
وانکہ ہر دے کار بند کامل است

در جوار انبیاء ذی مقام
پس شنو اے ناظر عالی ہم
آئید و نظم آمد از نقص خطا
زانکہ من آنے نالحم فی نالشم
من نسجم قافیہ را از ردیف
فی مرانازست اندر شاعری
افتخارے نیست زین علم و فنم
ہرچہ گفتم پند ہا و نظم پیش
گریہ بینی لغزش من در کتاب
گزنگاہ تو بفتد بر خطا
ہم مکن عیلم درین اے ذی شعور
حرفہا بر من بگیر و کن قبول
گر پسند آید ترا بیک شعر من
عرض دارد پیش تو این بیج کار
گر بخوانی این رسالہ را نگو
کن دعا از بہر من نزد غفور
کما ظما بگذار اکنون این سخن

ہم مقررین اولیا باشد مدام
التجائے در حضورت میسکنم
کن عمل بر معنی خدا صفا
بلکہ از بس عاجزم ہم قاصر م
نہی بحر سالم و نہی از عنیف
فی مراد عویست اندر برتری
بلکہ خاطر ہر کہ باشد آن منم
دائم آن از لطف اینزدنی زخو
پس مرا معذور داری از عتاب
پس بپوش آنرا تو از لطف و عطا
زانکہ خالی نیست انسان از قصور
زانکہ انسان است در فطرت جہول
برگزین و بہر حق طعنہ مرز
در دعای خود مرا ہم یاد دار
چشم دارم از دعائی نیک تو
تار ہم از نار در لوم النشور
زود تاریخ کناہت نظم کن

۱۵ اشارہ است بمقولہ خدا ما صفا و درع ماکدر ۱۲ محمد کاظم سراج نجفی

سراج

کما قیل الانسان مرکب من الخطر والنسیان ۱۲

قطعه تاریخ ختم این کتاب
آدم از طبع مؤلف در کتاب

دل یی تاریخ چوں بتیاب شد پس ند آمد که دل را شاد کن بهر تاریخش نمودم چوں خیال	چشم من از فکر و غم پر آب شد خوش را از بد غم آزاد کن گفت هالف شد کتیب بمشال
--	--

بشنو از من این بیان کن خیال
می نویسم قطعه تاریخ سال

سیزده صد و سی از تاریخ سال ماه گان ذی القعد باشد بالیقین	یعنی بحری بنی ذوالجلال یوم اثنین گشت کردم ختم این
---	--

پس ختم هم سال طبعش را بیان

تا نشان یابی تو از تاریخ آن

گشت این مکتوب اکنون منطبع بشنو از من سال طبع این سرود	تا شوند اهل مدارس مستفیع اگر دلقا بالقسم «خضر شهود»
--	--

تقریظات

تقریظ ریختہ قلم تجدید رقم علامہ و ہر فہامہ عصر اشعر الشعراء العالمین
 افسر العلماء الفاضلین ناظم عدیم المثال ناثر فقیہ الہمال طلیق اللسان
 سلیق البیان ابلغ البلاء افصح الفصحاء مجدد السنہ مشرقیہ جناب
 معالی القاب اعنی حضرت مولانا و بنا بفصل اولنا المولوی سید احمد حسن
 صاحب شوکت سابق ادبیر شہنشاہ ہند و رسالہ پروانہ میرٹھ مدظلہ العالی
 مصحح و منسلح رسالہ ہذا۔

ادب بکلم نیاز دار دو فائز من امتیاز دارد
 بہر رگ سنگ ناز دار و خطیکہ بر باد می نگارم
 برون زر گرد نمودم اما ز اسم دارم غم مسما
 ہنوز نقش ز بال عنقا بصفحہ یاد می نگارم

بر آستان یزدان معبود و سچو دے و ہر روان پاکان ہست و بود در دے
 شعرائے پاستان کہ گروہ راستان بودند در اصلاح نفوس و تہذیب خلاق
 از اسحاق طبع و قادر آنچه جلوہ نمودند مثل آفتاب روشن است - ہمہ را
 اگر مشرقی فلاسفہ گوئیم بجاست - و در غرر نظم و نثر شان را اگر لولؤ منشور
 خوانیم زیباست - و جواہر زواہر ظواہر و بواطن شان را اگر در حائل
 جان مسلک کنیم رواست - چہ دقیقہ از دقائق غیر مرعی نداشتند - و
 حقیقہ از حقائق غیر منکشف نگذاشتند - کلام شان از پر تو الہام ملک العلام

عز وجل شمه کماله . و برائی فکرشان از عکس بدر فیضان ازل نمونه بطلای
 از آیه وحی پایه الشعراء لینبعم الغا وون الم تراهیم فی کل وادیهمون
 استنار الا الذین امنوا و عملوا الصالحات و ذکر و الله کثیرا در شان شان
 و نطق معجز نبی امی صاحب الوحی و ما یطق عن الهوی یعنی حدیث ان من
 الیهان کسرا . وارد در حق آنان صحابه رضا که مثل ثوابت بر فلک رسالت
 می نمودند از احادیث ثابت است که از همه نمودار و مدل بجز حسان بن
 ثابت که شاعر حضوری بودند در شعر گوئی اعنی مدح کوحید و رسالت دیگر
 نبود الحق الشعراء تلامیذ الرحمن

شاعری جزو است از پیغمبری عامیانش کفر خوانند از خری
 اما هر شعر شعر نیست . شعر آنست که مشعر از شعور حقیقت شریعت و طریقت
 باشد . شعرا صوفیه صافیهم وارث و مورث این میراث اند و مبرا
 از اضغاث محض تغزل (عشق بازی با زنان) کردار لعب و لهو است
 بل هنجار سهوا اهل صهو که در یاد حق محو نیستند

در خور افسر نبود هر سر قطره هر آب نشد گوهر
 عاشقانه (فاسقانه) ریخته گوئی شعار زمانه جاهلیت و مقتضای شیعیان
 خط نفسانی و استحصال شهوات حیوانی است

که محرک آن نفس اماره و هواست مکاره است مولوی معنوی
 عشق نبود آنکه با مردم بود این خمار از خوردن گندم بود
 اهل هوس که عشق مجازی را زمینه عشق حقیقی میگویند از ثرد بان ترقی

روحانی در تحت الشرا، ظلمانی سرنگون افتاده اند کجا مجاز کجا حقیقت کجا
سراب بے ثبات - کجا چشمہ آب حیات ۵ (فیضی فیاضی)
بدلو چاہہ طبیعت کہ خاک بر سر آن کمتد کنگرہ طارم ہرین مکشائے
بیوقوف اے بر تو کہ آلہ عروج را آلہ ہیبوط می سازی - شعرا اہل اللہ
آقا ربازی نہایتہ اہل ہر واز و راوج عشق محبوب حقیقی ہر دم خود
ما پریشان ساختہ ۵ (مولوی معنوی)

آن خیالاتیکہ دام اولیاست عکس مہ رویان بتان خداست
گرنہ نامعقول بودے این مزہ حاجت کے آمدے بر معجزہ
یعنی مزہ عشق محبوب ازلی وابدی (وجود واجب الوجود) نامعقول
است (عقل آنرا قبول نمیکند) چنانکہ مزعوم فلاسفہ و مہربانان کہ اگر
وجود واجب الوجود بودے ما اور ابرائے العین ضرور میدیم پس برائے
عاجزہ کہ درون شان خداے تعالیٰ انبیاء و رسل علیہم الصلوٰۃ والسلام
فرستاد کہ بردست خود معجزات نمایند و چشم عقل را حکم خیرگی فرمایند۔

شوکت ۵

غافل از الہ و الہیتش
ہست سخن کعبہ نہ دیر بتان
لات بزن بر سر عترتے ولات
لحن ز داود بودے ز نحل
مرتبہ اش بن و بنجش مقام

شعر ندانی و نہ ماہیتش
را حلا و عشق مجازی ملان
عش منحن را منما سو منات
ہین کہ نیاید ز زنان کار نحل
لفظی نفسی است دو نوع کلام

یعنی کلام لفظی (کلام انسانی) کہ در الفاظ او تجدید و حدوث است و کلام
نفسی (کلام الہی) کہ قدیم و ازلی وابدی است انہما مرتبہ کلام من حیث کلام
باید سنجید چه سر و نوع کلام اند۔

سبحانکم ایہا المتعلین و المتعلین کہ عزیزی و رشیدی مولوی ابونظم
محمد کاظم صاحب سراج جی پر غم الف سخنوران ریختہ گو خذک بسبک آہنگ
قلم را در جولانگاہ اصلاح اخلاق و نفوس مہینہ کرد و بزرگ شعرا ریاستان
جو اہر آبدار پند و نصائح را در سلک نظم بنہی سفت کہ حامل گلوے خاص عام
را زینت بخشید۔ این نظم کلامی است پختہ خم و پی و اعوجاجی ندارد و بجا
شستہ و سرلیح الفہم۔ و مثل من و سلوای آسمانی سرلیح الہضم بل الیموس
روح۔ مہمات زبان فارسی با این ہمہ حلاوت و عذوبت در مشرب ابناء
زبان بد مذاق افتادہ است ہمہ در صفرا جہل مبتلا اند کہ شربت شہد و
قند را در طبع شان از یک چند با تلخی پیوند است پس چہ گوئہ سودمند شود
زبان فارسی از ہندوستان رخت بر لبست۔ الا ماشاء اللہ شاذ و نادر
مرد این میدان اند۔ آن ہمہ در غنزل و مدحیہ قصیدہ گوئی۔ تعلیم
این زبان در سرشتہ تعلیم انگریزی جاری است و طلبہ در زبان فارسی
فرس درس میرانند۔ اما مثل در ماندگان و بنحوے صرف اوقات میکنند
کہ کسے بوقت ضرورت برائے رفع حاجت در جائے ضرور یا برائے
غسل در حمام بنشینند۔ گورنمنٹ برطانیہ ہمدردی مری جمیع السنہ مشرقیہ
است اما واسے بر بد بختی اہل ہند کہ از چارہ کار ناچار اند کہ بسوئے

تکمیل تعلیم نمی گرانید - بیہات زبان قدیم و فطری خویش را بگذاشتند
گوشت چه کند

تہیدستان قسمت را چه سود از رہبر کامل

کہ خضر از آب حیوان تشنه می آرد سکندر را
پند نامہ در آرد و نظم کردن آسان بود لیکن مولوی کاظم کہ عرائس افکار
خود را حلیہ فارس پوشانیدند و چہ موجہ آن ہمین است کہ در ملک بگال ہم زبان
فارسی تقریباً نسیاً نسیا شدہ است چنانکہ در ہندوستان سواد آن در
طبائع طلبہ پیدا شود و از خواندنش بدانند کہ در گنج پارس چہ قدر گران
بہا جواہر پارہا موجود اند و این کان چہا بیش قیمت لعل و یاقوت در
سینہ خود مرکوزی دارد - از مسجّران و نقادان ملک امید قوی است
کہ این مقالہ عجالہ را دست بدست خواهند برد و محرز سرشتہ تعلیم این پند نامہ
را کہ خضر راہ طلبہ است و مصالح اخلاق - در نصاب تعلیم داخل کردہ و از
قدر دانی و نکتہ سنجی خواہد داد و بار احسان بر ملک خواہد نہاد - و این نکتہ
فہمی نہ صرف حوصلہ افزا ہے مولوی کاظم خواہد بود بلکہ راہ تصنیف و
تالیف کتب در زبان پارس بر دیگر مصنفان و مؤلفان خواہد کشود - و افسردگی
و پژمردگی این زبان رو بہ گفنگی و ترو تازگی خواہد نمود انشاء اللہ تعالیٰ
یار قبولیت خاص و عام صبح و شام تار و ز قیام حسب مرام باد - بالہی و
آلہ الامجاد -

سید احمد حسن سوکت - میرٹھ دار الخلافہ صوبہ متحدہ آگرہ و او دہ -

تقریظ کلک گوہر سداک زبده العلماء عمدة الفضلاء صدر المتعلمین
 المدرسین بدر المحققین المدققین الذی تزیینت بدورة المكاتب و
 المدارس و اقتبس من شعاع علومه الاماکن و المجالس اعنی جناب
 کرامت یاب حضرت مولانا مولوی سید محمد عبد القادر صاحب نقشبندی
 بدخشانی ثم الدہلوی ثم الطونکی الحان مدرس اول سنیر مدرسہ سراج گنج

بسم اللہ الرحمن الرحیم - بحمدہ و نصلی علی رسولہ الکریم -

اما بعد برضا ربنا باب عقل سلیم و خواطر اصحاب رای مستقیم مخفی و مستتر مباد
 کہ جریدہ نسیقہ و فریدہ انیقہ ناظم - عامل خود را از عذاب قہر دار و عاصم - موسوم بہ
 پندنامہ کاظم و نصائح البوناظم را کہ از کلام بلاغت نظام سخن دان و الامتظام کہ
 بمیدان سخن طرازی پیکرہ ربانی - و طلاق لسانی گوی سبقت ربودہ - و مثل عند لیب لحنہ
 ساری چین زار در گلزار معانی بعالم ستودہ - اعنی فاضل جلیل عالم نبیل مخزن علوم عقلی
 و نقلی منبع کمالات صوری معنوی محیی خلیلی مولوی البوناظم محمد کاظم صاحب سراج گنجی مدرس
 بی - ایل ہائی انگلش سکول سراج گنج است از مواضع عدیدہ فقیر مطالعہ نمودم الحق
 کہ بآبیاری سحاب رحمت باری - و درفشاری خالق ابرہاری نظم شگرف کارندرت
 گفتار پر از گلہاری نصیحت آمیز در گلزار رست و خیز موعظت نامہ دلپذیر - کار آمد برناو
 پیر ہمہ طرز مثنوی عطار - حرف حرف ستر و از اسرار لفظ لفظ نجات دہ نار آمد در یاد کوزہ
 و کوزہ بد آمد عجیب دلکش و دلخوش و دلدار آمد - بلوث و بزیغ روشن ابدار آمد - اگر در و صفش
 کتاب معانیہ خلال سطورہ جواہر فی درج کواکب فی برج

گفتہ شود و بجا نباشد۔ عرض کہ این غنیمت بار دہ و نعمت شوار دہ را اگر حرز جان و باعث
امن آمان شمارند اولی و احق پس اگر مثل این رسالہ نافعہ بے نظیر و عجائہ مفیدہ
بدینہ را در مدارس اسلامیہ و اساکیل عمومیہ خصوصاً در کلاسہا جو نیز داخل درس و شامل
کورس سازند انسب و الیق۔ امید کہ از در منظومہ و جواہر مکتونہ ان طفلان سادہ
کار و متعلمان نیک کردار نبدے بردارند۔ و از مضامین مفیدہ و مطالب پسندیدہ
شان نفع یابند۔ و ما علینا الا البلاغ۔ و آخر دعوانا ان الحمد للہ رب العالمین۔
راقم آثم محمد عبد القادر عفی عنہ۔

تقریظ حکیدہ خامہ فیض شامہ عالم ارب فاضل لیب جامع معقول و منقول حاوی فروع
و اصول محدث و فقیہ مفسر و نبیہ پسندیدہ خلاق و مقبول بارگاہ رب مجید اعنی
جناب مولانا مولوی محمد رشید صاحب الشہیر بقربان علی سراج گنجی سیکند
اڈیشل مولوی مدرسہ کالج سراج گنج۔

الحمد للہ الذی خلق السموات والارض وجعل اللیل والنهار والصلوۃ والسلام علی سید
زین المرسلین الاخیار و اکرم من اظلم علیہ اللیل و اشرق علیہ النهار و علی آلہ الاطہار
و صحبہ الانوار = اما بعد برای معنی آری ارباب دانش و ضمیر آفتاب ضیاء
ہمیش روشن و ہویدا باشد کہ درین آوان سعادت اقتراں۔ و زمان بشارت قرآن۔
رسالہ نافعہ و عجائہ مفیدہ مشتمل بر مواعظ و نصائح حسنہ کہ تعلیمش ذریعہ حصول سعادت
و تسلیمش وسیلہ نجات است منظومہ شاعر نازک خیال۔ نالحم شیرین مقال۔ سخنور معجز بیان
نکتہ پرور نکتہ دان۔ عالم المعنی فاضل لوزعی جامع محاسن و مکارم ابوناظم مولوی محمد کاظم صاحب

مدرس پاری بی ایل ہائی اسکول سراج گنج بارک الہ فی حیاتہ - ونفع الہ تعالیٰ سائر المسلمین
 باحسن تالیفاتہ - بمطالعہ ام درآمد - مبانی اش در موعظت و معانی در نصیحت عظیم النظر -
 و اشعار شیرین و دلنشین و عباراتش نیکین و سلیم - و مضامینش نیکین و نفیس و دلپذیر
 مصنف غلام در شہیل مطالب و قائلش تکمیل ما رب غائب حق القش و حل مغلفات
 الفاظش حواشی مفیدہ و نکشیدہ و در توضیح و تحقیق ما فیہا از آیات قرآنیہ و احادیث شریفہ
 علی صاحبہا الف الف الصلوٰۃ و التحیۃ استدلال نمودہ - بتدیان رامن حیث الاستفا
 دستور العملی است و خیر رفیق و منہتیان را از رو - افادہ لغم البدلے است و بہترین
 لوفیق - الحق برای تعلیم نو آموزان و اصلاح حال شان اگر امثال این کتاب در
 جماعات پائین مدارس اساکیل داخل نصاب شود از بس مفید و مناسب گردد و بعید
 از صلاح و فلاح نباشد - اللہم اجعلہ مقبولاً فی الانام - و اجر عنا ناظمہ العلام - صلی اللہ
 علی سید المرسلین العظام علیہم الصلوٰۃ والسلام - و علی آلہ و صحبہ البسرة الکرام -
 حررہ العبد الفقیر الی اللہ الغنی الحمید محمد رشید المعروف بقربان علی تجاوز اللہ عن ذنبہ الخفی و الجلی

تقریظ تراویدہ قلم زیت رقم عالم فاضل عارف کامل و حیدر زمان فرید آوان منظر
 اوصاف و اخلاق مسد الطاف و اشتقاق البارع الواحد - اعنی جناب مولانا
 مولوی مختار احمد صاحب صدیقی پالکامی اسلام آبادی (مؤلف توارخ
 سراج گنج وغیرہ) اسپیشل سب انسپکٹر آف مدارس و اساکیل راجشاہی ڈوہڑ
 ہیڈ کوارٹر پینہ

چہ تقریظ آرم برین پند نامہ

سنو دگرینا مہ خوشا قند نامہ

ماوشما - ہندی یا بنگالی - افغانی - چہ بلوچی - پاری - دانان خوانان در میان ہمہ اکثر بود

وزیر بسیار ہستند اگر پرسید کہ از کجا و بمطالعہ چہا کتاب این بہائی بیش بہا کہ تعبیرش زبان دانی
 زبان شیرین فارسی است حاصل نمودی ہم کم باشد بلکہ کم از کم کہ جواب نگویید پندنامہ شیخ سعدی
 شیرازی و پندنامہ شیخ فریدالدین عطار گلستان بوستان جہانستان و همچنین جملہ تصانیف
 سعدی جامی نظامی قاضی فردوسی وغیرہم (عزیرہم اللہ تعالیٰ لغفرانہ العاجلہ العظمیٰ)
 بمطالعہ در آؤدہ ام۔ اما حیف است کہ در جوابدہی سوال بالا کہ نامزد رسالہ جات کردہ
 بجز سلف نہ یکے از مصنفان حلف نامیدہ شود۔ و بیش اظہر من الشمس است حاجت
 تبیان ندارد۔ ما طبع داریم اقتدا پرست۔ خواہش اجتہاد و تجدید از سرشت ما
 یک قلم کافر گشتہ است۔ اگر بزور کسے را از مایان ضرورت الشاہد داری بر سر
 افتد بدرجہ انتخابات از تصانیف سلف صالحین رسالہ خرد یا کلان بطبع
 آورده خود بسیار باشیم و بس غنیمت است کہ دوستدارم مولوی ابوناظم محمد کاظم صاحب را
 کہ برائے توصیف ایشان خود این شاہد شافی است۔ درین مستغنی امی یا بیم پندنامہ ایشان
 در حقیقت پندنامہ ایست کہ مرطابہر والفاظ بہین را ذائقہ قدنامہ می دهد۔ و بحق باطن
 نشین و معانی بین شیوہ گنج نامہ ثابت است۔ جزا ہ الدالکونین خیر الحجاز فی الدارین
 این کتاب مرطالبان پارسی آموز را چہ در مدارس عربیہ و چہ در مکاتب واسا کیل انگریز
 تحفہ است نیک نامی۔ و مدیہ است طرفہ و گرامی۔ باید و شاید کہ انجمن شورا کے
 وسیہ (یعنی ٹکسٹ بک کمیٹی) این را برای درسگاہ ہائی انگریزی و مدارس عربی فارسی
 منظور فرمودہ مصنف رسالہ ہذا را ذریعہ اجر سعی نماید۔ تا بہ مصنفان دیگر موجب
 ترغیب و تشویق باشد۔ و ذاک مالہم۔
 العاصی مختار احمد صدیقی غفرلہ الولی سبیل سب انسٹر سکول مدارس اجٹاہی ڈولین پٹیہ

اشتیقار واجب الاعتبار

(۱) ہر کتابیکہ از مہر و دستخط مؤلف عاری
باشد آن مال مسروقہ است ۛ

(۲) چونکہ جملہ حقوق تالیف و طبع این کتاب با ضابطہ
محموظ است۔ لہذا هیچ کس بلا اجازت صریح و فرمایش صحیح
مصنف قصد طبعش نفرماید و بخسری نفع قلیل ضرر کثیر بر ندارد
بلکہ ہر قدر نسخہ کہ مطلوب باشد یکے از سر اعہدائے ذیل طلب نماید
سراغ دستیابی کتاب ہذا)

(۱) ستر اگنج بی۔ ایل مائی اسکول (مایوضع رحمت گنج روڈ) خانہ
ستر اگنج (ضلع پانہہ رینگال) از مصنف۔

(۲) از مینجر مولوی اینڈ کمپنی ستر اگنج (ضلع پانہہ رینگال)

المشتہ

بند آئم ابوناظم محمد کاظم ستر اگنج

All rights reserved.

THE PAND NAMA-I-KAZEM

OR

KAZEM'S PERSIAN POEMS

(INTENDED FOR MADRASAS & SCHOOLS)

BY

MAULAVI A. NAZEM, M. KAZEM,

TEACHER B. L. HIGH SCHOOL,

SERAJGANG.

NEW EDITION.

PUBLISHED BY THE AUTHOR.

1915.

TYPE PRINTED AT THE DELHI PRINTING WORKS, CHOWRI BAZAR, DELHI.

Copies 1,000

Price As. 6 only

**ALLAMA
IQBAL LIBRARY
UNIVERSITY OF KASHMIR
HELP TO KEEP THIS BOOK
FRESH AND CLEAN.**